

mastering this content. Each learning element (game, text, model, creative, etc.) is a stage to achieve the integrating purpose of the lesson, without understanding the content whose goal will not be achieved. Each student is provided with a printed module, which is a methodological tool that specifies the objectives of the lesson, the student's educational activity on each learning element, as well as training tasks, questions, exercises and recommendations for their implementation. With the help of printed modules, the chemistry teacher purposefully leads the student to achieve the goals of the lesson through his self-realization, self-expression. One of the mandatory elements in this case is the presence of various types of control of the student's activities throughout the lesson: self-control, mutual control, teacher control. In modular lessons, reflection takes place, the student's assessment of his activities, based on the goals of educational activity. The student becomes interested in the success of his work, there is a dynamic, activation in cognitive activity.

REFERENCES:

1. A. Shokybaev "inorganic and analytical chemistry". - Almaty, 2013-316 b.
2. Mukhina S. A. "modern innovative teaching technologies". Moscow, 2008. 155 P.
3. N. V. Bordovsky pod.Ed. "Modern educational technologies". Moscow, 2010.
4. K. A. Sarmanova "method of use of propaedeutic knowledge and knowledge in the course of chemistry". - Almaty, 2018. 56C.
5. A. Myrzabayev "pedagogical bases of methods of teaching chemistry". Almaty, 2014-222 P.

ӘОЖ 347

<https://doi.org/10.53355/e0440-6682-7102-i>

ӨНДІРІС ЖӘНЕ ТҰТЫНУ ҚАЛДЫҚТАРЫН ӨНДЕУ БОЙЫНША ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚЫЗМЕТТІ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ҰЙЫМДЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Әнуарбек А.А.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің магистранты

E-mail: abzal_anuarbek98@mail.ru

Бұл мақалада қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік қадағалау, қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы лицензиялау және реттеу сияқты жария-құқықтық механизмнің жекелеген элементтерін байланыстырылды. Экологиялық функция мен өндіріс және тұтыну қалдықтардың қоршаған ортаға келтіретін залалдары туралы айтылды. Сондай-ақ халықаралық шарттар оның ішінде директива талданды.

Тірек сөздер: Өндіріс және тұтыну қалдықтар, қоршаған орта, экология, механизм, функция, директива, заң, құқық.

В данной статье увязываются отдельные элементы публично-правового механизма, такие как государственный надзор в сфере обращения с отходами, лицензирование и регулирование в сфере обращения с отходами. Обсуждены экологическая функция и вредное воздействие отходов производства и потребления на окружающую среду. Также были проанализированы международные соглашения, в том числе директивы.

Ключевые слова: Отходы производства и потребления, окружающая среда, экология, механизм, функция, директива, закон, закон.

This article links individual elements of the public law mechanism, such as state supervision in the field of waste management, licensing and regulation in the field of waste management. The ecological function and harmful effects of production and consumption waste on the environment are discussed. International agreements, including directives, were also analyzed.

Key words: *Production and consumption waste, environment, ecology, mechanism, function, directive, law, law.*

Қоршаған ортаны қорғау мемлекеттік басқару мен бақылаудың маңызды және басым бағыттарының бірі болып табылады. Осы саладағы, әсіресе өндіріс және тұтыну қалдықтарымен жұмыс істеу саласындағы мемлекеттік органдардың қызметін дұрыс ұйымдастырудың ерекше стратегиялық маңызы туралы айтудың қажеті шамалы.

Ресейде қалдықтарды басқару саласы негізінен әкімшілік тетік арқылы, лицензиялау, мемлекеттік қадағалау, реттеу және есеп беру сияқты құралдар арқылы реттеледі. Бұл жағдай тарихи түрде дамыды және жалпы табиғатты қорғау құқығының және әсіресе қалдықтарды басқару саласындағы заңнаманың даму заңдылықтарын көрсетеді. Қалдықтарды басқару саласындағы қызметті реттеудің жария-құқықтық механизмінің міндеттері қоршаған ортаны қорғау, экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, әрбір адамның қолайлы қоршаған ортаға құқығын қамтамасыз ету болып табылады.

Қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік қадағалау, қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы лицензиялау және реттеу сияқты жария-құқықтық механизмнің жекелеген элементтері бір-бірімен тығыз байланысты, бірін-бірі толықтырады, дегенмен кейбір жағдайларда осы мемлекеттік реттеуді қолдануда қайталану орын алады. құралдарға рұқсат етіледі.

Мемлекеттік органдардың қызметі қоғамдық мүдделерді – мемлекет мүдделерін және қоғам мүдделерін қорғауға шақырылған. Мемлекеттік және қоғамдық мүдделерді қорғау әсіресе елдегі саяси, экономикалық, экологиялық немесе кез келген басқа дағдарыс жағдайында өзекті болып табылады. Бұл жағдайда ерекше орынды азаматтардың экологиялық құқықтары мен мүдделерін қорғау, әсіресе қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы заңнама талаптарын сақтамау өте жиі бұзылатын қолайлы қоршаған ортаға құқығын қорғау алады. . Сонымен қатар, табиғатты қорғау қызметін, әсіресе өндіріс пен тұтыну қалдықтарын басқару саласында мемлекеттік басқарудың тиімділігін қамтамасыз ету мемлекеттік экологиялық саясаттың маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Ф.К. Әбдірайымова «қоршаған ортаны қорғаудың мемлекеттік-құқықтық механизмі» терминіне автордың анықтамасын береді, оны адамның шаруашылық қызметінің зиянды әсерінің алдын алу бойынша тиісті мемлекеттік органдардың қызметін қамтамасыз ететін ішкі факторлардың, институттардың, құралдардың жиынтығы деп түсінеді.

Оның пікірінше, өндірістік және тұтыну қалдықтарымен жұмыс істеу саласындағы басқару органдарының қызметі экологиялық қауіпті өнеркәсіптік өндірісті пайдалану саласында және тұрмыстық қалдықтар жинақталған жерлерде қоршаған ортаны қорғауды ұйымдастыру бойынша атқарушылық және басқарушылық функцияларды жүзеге асыруды білдіреді. . Бұл қызмет тек атқарушы-ұйымдастырушылық емес, сонымен қатар бақылау сипатындағы шараларды қамтиды және ведомстволық және әкімшілік-аумақтық деңгейде жүзеге асырылады [1].

Теориялық жұмыстарда өндіріс пен тұтыну қалдықтарын басқаруда экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ұйымдық-құқықтық механизмі өндірістің зиянды әсерінің алдын алу, жолын кесу және жою бойынша тиісті субъектілердің қызметін қамтамасыз ететін ішкі факторлардың, институттардың, құралдардың жиынтығы деп түсініледі. және қоршаған ортаға және адамдарға тұтыну қалдықтары.

Бұл механизмнің құрамдас бөліктері:

а) өндіріс және тұтыну қалдықтарын басқаруда экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету функцияларын жүзеге асыратын субъектілер жүйесі;

б) өндіріс және тұтыну қалдықтарымен жұмыс істеу кезінде экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған құқықтық нормалар жүйесі;

в) осы субъектілердің өндірістік және тұтыну қалдықтарын басқару кезіндегі экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі қызметі [2].

Біздің ойымызша, мемлекеттік экологиялық саясат көрініс тауып, қоршаған ортаны қорғау саласындағы, әсіресе қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы мемлекеттік басқару белгілі бір топтардың экологиялық және экономикалық мүдделері арасындағы теңгерімді қамтамасыз етуі керек. С.А. Боголюбов экология мен экономика арасындағы бәсекелестік мүдделі тараптар үшін әр түрлі табыстармен жалғасатынын және көбінесе атқарушылық қызметке, заң шығарушының саяси еркіне, қоғамдық пікірге, жер, ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы, су және бір-бірінен басқа экологиялық басымдықтар. Бірыңғай мемлекеттік экологиялық саясатта көрінетін бұл бақталастық заңдық, басқарушылық, юрисдикциялық және басқа да шешімдерге сол немесе басқа деңгейде үнемі жобаланады [3].

Өндіріс және тұтыну қалдықтарымен экологиялық қауіпсіз жұмыс істеуді қамтамасыз ету, оларды кәдеге жарату көлемін ұлғайту, оларды қайта өңдеуге және материалдық және энергетикалық ресурстар ретінде қайта өңдеуге тарту міндеті мемлекеттік саясаттың маңызды басымдықтарының бірі болып табылатынын атап өткен жөн. бағдарламалық сипаттағы іргелі құжаттарда бірнеше рет көрініс тапты.

Мемлекеттің экологиялық функциясының маңызы туралы заң әдебиеттерінде жеткілікті айтылған. Бұрынғы және қазіргі уақытта оның жалпы болуы туралы теориялық ғылыми даулар бар. Дегенмен, Р.Х. Гизатуллин мемлекеттің экологиялық функциясын зерттеу тұрғысынан заң ғылымының міндеті мемлекеттің экологиялық функциясы бар ма, жоқ па деген мәселені талқылау емес, оның міндеті оны жүзеге асырудың оңтайлы, тиімді механизмін әзірлеу екенін алға тартады [4].

«Мемлекеттің экологиялық функциясы» түсінігінің мазмұнын анықтау үшін егжей-тегжейлі тоқталмай, оның жүзеге асу ерекшеліктеріне және қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқарудың тиімділігіне, әсіресе, өндіріс пен өндірісті өңдеу кезіндегі әсеріне тоқталайық. тұтыну қалдықтары.

Ю.А. Тихомиров мемлекеттің табиғатты қорғау функциясын жүзеге асыруды айтарлықтай кең түрде қарастырып, оның мазмұнына заң шығарушы, атқарушы және муниципалдық органдар мен кәсіпорындар қатысады [5]. Бұл ретте проф. М.И. Васильева басқару оны жүзеге асыру нысаны болғанымен, мемлекеттің экологиялық қызметі тек мемлекеттік басқарумен ғана шектелмейді дейді. Сонымен бірге, жұмыстың осы бөліміне де, бүкіл диссертациялық зерттеуге де назар аудара отырып, бізді қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқару жүйесінің тиімділігіне осы функцияны жүзеге асырудың әсері қызықтырады. .

Оны жүзеге асырудағы мемлекеттік табиғатты басқарудың рөлін зерттей отырып, проф. ММ. Бринчук атқарушы билік органдарының мемлекеттің табиғатты қорғау функциясын жүзеге асыруындағы елеулі кемшіліктердің бірі елде осы салада мемлекеттік басқарудың барабар жүйесінің болмауы, ал мұндай жүйені құру ең маңыздысы екенін атап көрсетеді. табиғатты қорғау заңнамасын тиімді жүзеге асырудың шарты мен алғы шарты [6].

С.А. Балашенко табиғатты қорғау саласындағы басқару қызметінің тиімділігін қамтамасыз етудің маңыздылығын айта отырып, жоспарланған экологиялық қайта құрулар мен шараларды жүзеге асыру табиғатты тиімді басқаруды қамтамасыз ететін құқықтық, экономикалық және басқа да тұтқалар жүйесін белсендіруді талап ететінін атап өтеді. Осыған байланысты табиғатты қорғауды мемлекеттік басқару органдарының біртұтас жүйесін қалыптастыруды аяқтау қажет [7].

Кеңестік және ресейлік тарихтың көп жылдарында қоршаған ортаны қорғау мен табиғатты пайдалануды басқаруды құқықтық мәртебесі мен құзыреті жағынан мүлдем басқа мемлекеттік органдар жүзеге асырды. Сонымен қатар, олардың жүйесінің дамуының нақты заңдылықтары бар.

Қоршаған ортаны қорғау және табиғатты пайдалану саласындағы атқарушы билік органдарын ұйымдастыру мен қызмет етудегі негізгі қиындықтардың қатарында өзара байланысты бірқатар теориялық және практикалық мәселелерді бөліп көрсетуге болады. Бұл мәселелер негізінен осы органдардың өкілеттіктерін жүзеге асырудағы қиындықтарды

анықтады. Иә, проф. Ю.А. Тихомиров атқарушы билік органдарының өкілеттіктерін жақсы құқықтық реттеу олардың қызметінің жақсы бастамасы ғана екенін көрсетеді. Табыстың кілті олардың дәйекті және дұрыс орындалуында[8].

Атқарушы билік органдарының қоршаған ортаны қорғау саласындағы, атап айтқанда өндіріс және тұтыну қалдықтарымен жұмыс істеу саласындағы өкілеттіктерінің басым бөлігі бірден бірнеше мемлекеттік органдардың қызметі шеңберінде жүзеге асырылады, бұл өз кезегінде мемлекеттік аппараттың экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі күш-жігерін шашырату, басқару персоналы мен азаматтар арасындағы қатынастарды деформациялау және тұтастай алғанда мемлекеттің экологиялық функциясының тиімділігін төмендету.

М.И. Васильева табиғатты қорғау саясатының басымдықтары мен мазмұнына қатысты мемлекеттің ресми ұстанымының сәйкес келмеуі жағдайында басқаруды кез келген орталықтандыру немесе орталықсыздандыру нақты мемлекеттік мүдделерден гөрі «қазіргі сәттің» қажеттіліктеріне көбірек байланысты екенін атап өтеді [9].

М.И. Васильев, экологиялық құзырет жүйесін құрудың жалпы тенденциясы бар - федералды және аймақтық органдардың өкілеттіктерін қайта бөлу, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына жекелеген мемлекеттік өкілеттіктер немесе жергілікті маңызы бар мәселелерді шешу құқығы - қаржылық мүмкіндіктерге байланысты. мемлекеттік органдардың тиісті деңгейлерінде қолдау көрсету.

Сонымен қатар, табиғатты қорғау органдарының құрылымында болып жатқан тұрақты қайта құрулар, олардың арасындағы өкілеттіктерді бөлудің сәйкессіздігі мен анық еместігі қоршаған ортаны қорғау саласындағы функциялардың қайталануына, қоршаған ортаны қорғауды уақтылы және тиімді жүзеге асыру мүмкіндігін жоғалтуға әкеледі. , табиғатты басқару қызметін атқаратын федералдық және аймақтық органдар арасындағы өзара байланыстардың бұзылуы, бұл өз кезегінде сыбайлас жемқорлық пен табиғат пайдаланушылардың құқықтарының бұзылуына қолайлы жағдай жасайды[10]. М.И. Васильева, кез келген басқару органдары функцияларды орындау үшін құрылуы керек, бірақ керісінше емес[11].

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы және, атап айтқанда, қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік басқару жүйесін жетілдірудің теориялық алғышарттары қазіргі уақытта негізінен табиғатты қорғаудың құқықтық мәселелерін зерттеген жетекші заңгер ғалымдардың пікірлерімен сәйкес келетінін атап өткен жөн. кеңестік кезең.

Әрбір ел экономикалық даму деңгейімен, географиялық және басқа да жағдайлармен алдын ала белгіленген өз бағытымен қозғалады. Сонымен бірге, қоршаған ортаны үнемі күшейіп келе жатқан антропогендік әсерден қорғау қажеттілігі баршаға мәлім. Құрылған тәжірибе мен тәжірибе ЕО, АҚШ, Оңтүстік-Шығыс Азия елдері, ТМД және т.б. қалдықтарды басқару саясатын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

Қоршаған ортаны басқарудың қазақстандық және еуропалық стандарттарының жақындауына және Қазақстанның 2020 жылға қарай еуропалық экологиялық стандарттарға көшуге ұмтылуына байланысты Еуропалық Одақтың тәжірибесімен танысу қажет.

ЕО қалдықтарды басқару саясаты қоршаған ортаны және адам денсаулығын қалдықтардың зиянды әсерінен қорғау үшін қалдықтарды басқарудың экологиялық таза тәжірибесін ынталандыруға бағытталған. Жиырмасыншы ғасырдың 70-ші жылдарының өзінде ортақ көзқарастарды қалыптастыру басталды, сондықтан Еуропалық Кеңес «Негізгі директива» деп аталатынды қабылдады.

Қалдықтар (Қалдықтардың негіздемелік директивасы – 75/442 / ЕЕС), онда зерттелетін аумақтағы жалпы талаптар мен негізгі концептуалды аппарат біріктірілген. Қазірдің өзінде 2006 жылы, содан кейін 2008 жылы Директива кодификацияланды - 2008/98/ЕС директивасы. Дәл осы құжат ЕО елдерінің қалдықтарға қатысты заманауи заңнамасының іргелі құжаты болып табылады және тиісінше ЕО-ға мүше мемлекеттердің қалдықтарды басқару саласындағы ұлттық заңнамасының мазмұнын алдын ала анықтайды.

2008/98/ЕС директивасы 2013 жылдың желтоқсанынан кешіктірмей ұлттық бағдарламаларды әзірлеуді міндеттеді, бұл келесілерді болдырмау үшін 36 ұлттық және аймақтық бағдарламаны қабылдауға әкелді:

- қалдықтардың көлемі, оның ішінде өнімдерді қайта пайдалану немесе олардың өмірлік циклін ұзарту;
- түзілетін қалдықтардың қоршаған ортаға және адам денсаулығына кері әсері;
- материалдар мен бұйымдардағы қауіпті заттардың құрамы» [12]. Осы Директиваның ережелері көптеген елдерде

Еуропалық Одаққа мүше елдерде қалалық және жеке компаниялар ұсынатын қалдықтарды жинаудың кәсіби жүйесі қалыптасты. Қатаң лицензиялау жүйесі де қалыптасты. Өнердің 1-бөлігіне сәйкес. Негіздемелік директиваның 9-ы кез келген операцияны құзырлы орган лицензиялауы керек екенін айтады. Рұқсаттың спецификациясы 1996 жылғы 24 қыркүйектегі «Ласуды кешенді бақылау және алдын алу туралы» 96/61/ЕС Кеңес директивасымен бекітілген және Еуропалық қоршаған ортаны қорғау агенттігі мен ұлттық қоршаған ортаны қорғау агенттіктеріне рұқсаттар беру және кейінгі бақылауды жүктейді. мүше мемлекеттердің. Директиваға сәйкес:

- рұқсат беру алдында құзырлы органдар ластаудың алдын алу немесе онымен күресу бойынша барлық қажетті шаралардың бар екеніне көз жеткізуі керек;
- осы Директиваға сәйкес рұқсат алуға өтінімде ең аз талап етілетін деректер болуы керек;
- әртүрлі құзырлы органдардың рұқсат беру тәртібін және оның шарттарын толық сәйкестендіруі тұтастай алғанда қоршаған ортаны қорғаудың ең жоғары деңгейін қамтамасыз етеді;
- рұқсатта жалпы қоршаған ортаны қорғаудың жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін оның шарттарын орындауға қажетті барлық шаралар тізбеленуі керек;
- мекемелердегі елеулі өзгерістер осы Директиваға сәйкес берілген алдын ала рұқсатты талап етеді;
- рұқсаттың талаптары мерзімді түрде қайта қаралып, қажетіне қарай жаңартылып отыруы керек; белгілі бір жағдайларда олар қайта қаралуы керек;

Рұқсат беру процесінің ашықтығын қамтамасыз ету үшін жұртшылық кез келген шешім қабылданғанға дейін жаңа объектілерді салуға немесе қолданыстағы объектілерге елеулі өзгерістер енгізуге рұқсат беру өтінімдеріне, сондай-ақ рұқсаттарға, процеске қатысты ақпаратқа қолжетімді болуы керек. оларды жаңарту үшін және рұқсаттар шарттарының сақталуын бақылау бойынша тиісті ақпарат [13].

Айта кету керек, ЕО директивалары қалдықтардың әрбір түрі үшін қабылданған, олар қалдықтардың белгілі бір түрінің сипаттамаларын ескере отырып, нақты тәсілді алдын ала анықтайды. Еуропалық Парламент пен Еуропалық Одақ Кеңесінің 2010 жылғы 24 қарашадағы өнеркәсіптік эмиссиялар туралы 2010/75/EU директивасы қауіпті қалдықтар тізбесін/қалдықтар каталогын әзірлеу критерийлерін ажырату негіздерін белгілейді, тыйым салуды белгілейді. араластыру бойынша және қауіпті қалдықтарды басқаруды жоспарлауды талап етеді [14]. Осы Директиваның негізінде Еуропалық қоғамдастық кеңесінің 1991 жылғы 12 желтоқсандағы 91/689/ЕЭК директивасы, Еуропалық комиссияның «ҚР тұрмыстық қатты қалдықтарын басқару» арнайы қарары сияқты бірқатар құжаттар қабылданды. Еуропа», Еуропалық Парламент пен Еуропалық Одақ Кеңесінің 2008/1/ЕС 2008 жылғы 15 қаңтардағы Ластанудың кешенді алдын алу және бақылау жөніндегі директивасы (кодификацияланған нұсқасы); 2010 жылғы 24 қарашадағы Еуропалық Парламент пен Еуропалық Одақ Кеңесінің 2010/75/EU директивасы.

Жоғарыда аталған барлық Директивалар қалдықтарды басқарудың иерархиясы қағидатын нақты ұстанады, бірінші рет Қалдықтарды пайдалану жөніндегі негіздемелік директивада анықталған. Еуропалық Одақтағы қалдықтарды басқарудың еуропалық тәжірибесі саласындағы зерттеулер қалдықтарды басқаруда келесі маңызды нәтижелерге қол жеткізілгенін көрсетті:

- қалдықтарды басқару жөніндегі ұлттық саясат және қалдықтарды басқару жоспарлары келісілді; қалдықтар туралы қабылданған негіздік заңнама;
- қалдықтарды тұрақты басқару жүйелері құрылды;
- қалдықтарды жіктеу және түгендеу жүйелері әзірленді [15, б.11].

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Абдраимова Ф.К. Қазақстан Республикасындағы өндіріс және тұтыну қалдықтарымен ластанудан қоршаған ортаны қорғауды құқықтық реттеу мәселелері: Дипломдық жұмыстың авторефераты. дисс. з.ғ.к., Астана, 2010. 8-бет.
2. Қазақстан Республикасындағы өндіріс және тұтыну қалдықтарын өңдеу кезіндегі экологиялық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз ету мәселелері. Монография / Ред. қолдар А.А. Мұқашева. С. 139.
3. Боголюбов С.А., Кичигин Н.В. Экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша федералдық атқарушы органдардың қызметін заңнамалық реттеу. М.: Норма, 2007. С. 25–26.
4. Гизатуллин Р.Х. Мемлекеттің экологиялық функциясы теориясының кейбір аспектілері // Табиғат ресурстарына меншік құқығы және табиғатты пайдаланудың тиімділігі: Ғылыми-практикалық конференцияда баяндамалар мен баяндамалар тезистерінің жинағы 13–14 сәуір 2006 ж. / Құраст. С.А. Боголюбов, И.И. Широкоград, Д.О. Сиваков. М.: ИЗиСП, ГУЗ, 2006. С. 293.
5. Тихомиров Ю.А. Мемлекеттік басқару: модельдер және шындық // Құқық және экономика. 2006. No 4. 4-бет.
6. Бринчук М.М. Экологиялық құқық және Ресей мемлекеті // Экологиялық құқық. 2003. No 6. 6-бет.
7. Балашенко С.А. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқару. Минск: Изд-во БГУ, 2000. S. 57.
8. Тихомиров Ю.А. Әкімшілік құқық және процесс: толық курс. 2-ші басылым, толықтыру. және қайта өңделген. М.: Ред. Тихомирова М.Ю., 2005. С.199.
9. Васильева М.И. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы басқаруды ұйымдастырудың құқықтық мәселелері. Аймақтық экологиялық саясат бойынша анықтамалық. М.: Акрополис, СЕPR, 2004. S. 59.
10. Боголюбов С.А., Кичигин Н.В., Хлуденева Н.И. Жарлық. оп. 469–470 беттер.
11. Васильева М.И. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы басқаруды ұйымдастырудың құқықтық мәселелері. Аймақтық экологиялық саясат бойынша анықтамалық. 87–88 беттер.
12. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives. Article 3, clause 12–13.
13. Директива Совета ЕС 96/61/ЕС от 24 сентября 1996 г. «О комплексном контроле и предотвращении загрязнений» // Official Journal. – L 257, 10/10/1996.
14. Директива Европейского парламента и Совета Европейского Союза 2010/75/ЕС от 24 ноября 2010 г. о промышленных выбросах (о комплексном предотвращении загрязнения и контроле над ним) (новая редакция) // <http://base.garant.ru/70161770/>.
15. Пинаев В.Е., Чернышёв Д.А. Регулирование деятельности по обращению с отходами – опыт Европейского Союза // Науковедение. - 2014. - №4(23). - С. 10-12.